

Semester och barns uppväxtvillkor

LO / Löne- och välfärdsenheten – juni 2002
Sven Nelander / Ingela Goding

Sammanfattning

Människor anser att semester är viktig för välfärd och välbefinnande. LO har under ganska många år studerat semestervanorna och särskilt granskat hur vanligt det är bland olika grupper av anställda att man varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under det senaste året.

Resultaten för år 2001, som just har blivit klara, visar att drygt *var fjärde LO-medlem – 27 procent- varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa under föregående år.*

Av *hela gruppen anställda* är det något mer än var sjätte, 18 procent, som är i den här situationen. I absoluta tal motsvarar det *ungefär 650 000 anställda*, varav den helt övervägande delen har ett LO-yrke. Antalet personer som lever i dessa familjer är självfallet ännu fler.

Underlaget är, liksom tidigare, frågor som ställts till ett slumpmässigt urval i besöksintervjuer av Statistiska centralbyråns (SCBs) väl utbildade och mycket erfarna intervjuare.

Av siffrorna framgår att *allra sämst till* bland olika typer av hushåll ligger ensamstående med barn, vilket inte är överraskande med tanke på att det är den grupp som enligt inkomststatistiken har den allra lägsta ekonomiska standarden.

Oavsett hushållstyp är det *stora klass- och yrkesmässiga skillnader*. Ett exempel: Bland gifta/samboende med två barn är andelen som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort semesterresa under de senaste tolv månaderna 21 procent bland LO-medlemmar, 11 procent bland TCO-medlemmar och 3 procent för SACO-medlemmar.

Möjligheterna till en varierad semester för vuxna och deras barn är således mycket olika - och beror i hög grad på yrke och samhällsgrupp.

Mycket försiktigt beräknat finns det minst 300 000 barn i åldrarna under arton år i de löntagarhushåll som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna.

Det här är också *viktiga aspekter på barns och ungdomars uppväxtvillkor*. Snart börjar semestrarna - och människor ser fram mot en sommar med mycket sol, bad och skön avkoppling. Barnen kan så småningom berätta i skolan om allt de varit med om. Men så idylliskt är det alltså inte för alla.

Jämförelser med tidigare undersökningar visar att det har skett stora förändringar. Under 1980-talet förändrades andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna förhållandevis lite. År 1980 var siffran 25 procent och 1990 uppgick

den till 22 procent. Under perioden 1990-97 försämrades dock situationen kraftigt – andelen som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa ökade från 22 till 31 procent – således med så mycket som 9 procentenheter. Denna förändring får ses mot bakgrunden av den dramatiskt försämrade arbetsmarknaden under denna period, den minskade inkomststandarden för flertalet hushåll och de ökade ekonomiska problemen för många. Det fanns stora grupper av hushåll som klämdes hårt av de försämringar som skedde. Kostnaden för semester var en av de utgifter som man fick dra in på.

Men därefter har den negativa utvecklingen brutits och vänts till en klar förbättring. Andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa minskade mellan 1997 och 2000 från 31 till 25 procent.

Under det allra senaste året – mellan år 2000 och 2001 - har det dock inte varit någon minskning utan tvärtom en liten ökning. Man kan ställa sig den frågan varför detta har skett, med tanke på att antalet jobb har blivit fler och att hushållens inkomster i allmänhet har utvecklats så positivt. Men också *hushållens bedömningar* av situationen på arbetsmarknaden framöver, och hur den egna ekonomin kommer att förändras under den närmaste tiden, kan här spela en stor roll.

Av betydelse kan vara den *ökade osäkerhet* om den ekonomiska utvecklingen som kunde avläsas år 2001 i de regelbundna undersökningar som görs av SCB och Konjunkturinstitutet. De många rapporter som kom under året om neddragningar inom till exempel IT- och telekomsektorn, och försämringar av konjunkturläget i andra länder, särskilt USA, kan ha bidragit till hushållens förändrade bedömningar.

Säkert är det så, att det inte bara är inkomsten under de aktuella åren som är avgörande för de beslut som hushållen fattar om semester, utan också den *trygghet i inkomstsituationen* som man anser sig ha. Även under de år när arbetsmarknaden förbättrats och inkomsterna ökat har de osäkra anställningarna blivit fler, och detta påverkar i hög grad människors möjligheter att planera tillvaron och fatta beslut som innebär större utgifter.

Därutöver bör framhållas att bakom genomsnittssiffror över inkomstutvecklingen finns det betydande olikheter. Alla har inte kommit i åtnjutande av de förbättringar som kommit flertalet till del.

Vi har följt utvecklingen fram till och med 2001. Under år 2002 har inkomsterna fortsatt att öka, arbetslösheten har sjunkit och andelen med tidsbegränsade anställningar har minskat påtagligt. Detta *talat för* att andelen som varken har fritidshus eller har gjort någon semesterresa under föregående år kan komma att minska. Viktigt är dock *vilken bedömning* hushållen framöver kommer att göra av den ekonomiska utvecklingen för egen del och samhället i stort.

En översiktlig beskrivning av situationen

Grunden för rapporten är *besöksintervjuer* som statistiska centralbyrån (SCB) gjort med ett slumpmässigt urval av den vuxna befolkningen inom ramen för undersökningarna av levnadsförhållandena. Där tillfrågas de intervjuade om de har *tillgång till fritidshus* och om de har *gjort någon semesterresa som varat minst en vecka under de senaste tolv månaderna*. Semesterresan kan ha gjorts i Sverige eller utomlands. Intervjuerna där de olika frågorna ställs är fördelade under hela året och genomförs av SCBs väl utbildade och mycket erfarna intervjuare.

Av svaren från 2001 års undersökning, som just är klara, framgår att 41 procent av LO-medlemmarna har tillgång till fritidshus. Motsvarande siffror för TCO är 57 procent och för SACO 67 procent.

Siffrorna visar vidare att 62 procent av LO-medlemmarna har gjort semesterresa under de senaste tolv månaderna. Siffrorna för TCO är 78 procent och för SACO 88 procent.

Att ett hushåll inte har tillgång till fritidshus kan i vissa fall bero på att man istället satsar på att göra resor på semestern, kanske till olika resmål. Att man å andra sidan inte har gjort någon semesterresa kan på motsvarande sätt bero på att man har ett fritidshus och därför inte behöver eller inte har råd att åka på semester. Genom att *kombinera* svaren på de båda frågorna om fritidshus och semester kan vi emellertid närmare belysa den här frågan.

Vi sammanfattar i tablan nedan. Det framgår där att *drygt var fjärde medlem i LO - 27 procent – varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna*. Motsvarande siffror för TCO är 13 procent och för SACO 6 procent.

Av *samtliga anställda* är det ungefär var sjätte – 18 procent – som är i den här situationen. I absoluta tal motsvarar detta drygt 650 000 anställda. Den helt övervägande delen av denna grupp är anställda med LO-yrke. Antalet personer som lever i dessa familjer är självfallet många fler.

Tillgång till fritidshus och gjorda semesterresor.

	LO	TCO	SACO	Samtliga anställda
Har tillgång till fritidshus, har gjort semesterresa	30	48	61	42
Har tillgång till fritidshus, har ej gjort semesterresa	11	9	6	10
Har ej tillgång till fritidshus, har gjort semesterresa	32	30	27	30
Har ej tillgång till fritidshus, har ej gjort semesterresa	27	13	6	18
<i>Samtliga</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Att de klassmässiga olikheterna vad gäller semester är mycket stora blir också tydligt när man studerar olika gruppers konsumtion av varor och tjänster i

Statistiska centralbyråns så kallade Utgiftsbarometer. *Knappast något annat i den privata konsumtionen är så klassuppdelat som just utgifterna för fritidshus och resor under fritiden.*

Barnen drabbas hårt

Det finns stora skillnader mellan olika grupper - som har samband med yrke, inkomst och försörjningsbörd. Andelen som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort semesterresa är allra högst bland *ensamstående med barn*. Nästan fyra av tio ensamstående LO-kvinnor med barn har varken tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna.

Oavsett hushållstyp är det också *stora skillnader mellan LO, TCO och SACO*. Som exempel kan vi se på gifta/samboende med två barn. Andelen som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa är bland dessa 21 procent för LO, 11 procent för TCO och 3 procent för SACO.

Av alla anställda med barn (oavsett facklig tillhörighet och oavsett om man är gift/samboende eller ensamstående) har 17 procent varken tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under föregående år. Detta innebär alltså var sjätte anställd med barn. Bland ensamstående med barn är siffran väsentligt mycket högre.

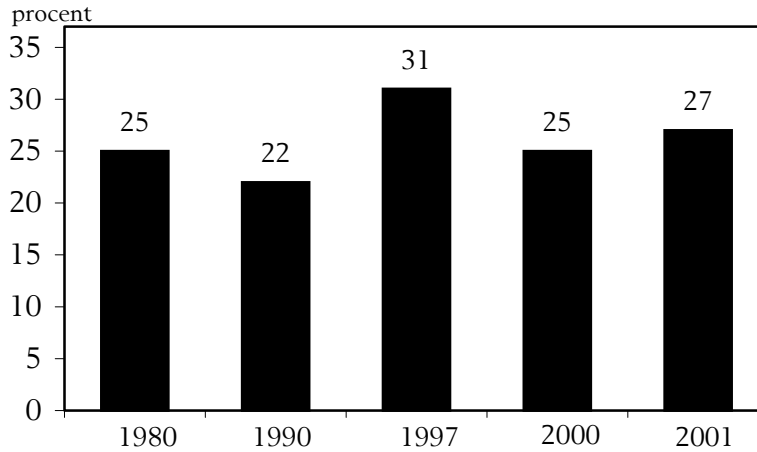
Mycket försiktigt beräknat finns det minst 300 000 barn i åldrarna under arton år i de löntagarhushåll som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna. Det här är också *viktiga aspekter på barns och ungdomars uppväxtvillkor*.

Problemen att få ekonomin att gå ihop, och räcka till även semester, gäller dock inte alls endast barnhushåll utan i hög grad också *ensamstående utan barn*. Det finns här många som har det besvärligt ekonomiskt. Bland dessa finns till exempel lågavlönade kvinnor med ofrivilligt korta arbetstider och ungdomar med en och otrygg arbetsmarknadssituation och hög andel tidsbegränsat anställda.

Inkomstutveckling, trygghet i anställningen och förväntningar om framtiden har betydelse

Under 1980-talet förändrades andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort semesterresa under de senaste tolv månaderna *förhållandevis lite* - mellan 1980 och 1990 minskade andelen från 25 till 22 procent som framgår av diagrammet nedan.

**Har varken tillgång till fritidshus eller
gjort någon semesterresa under föregående år.
Procent av LO-medlemmar.**

1990-talet har däremot kommit att innebära en *väsentligt annorlunda utveckling*. Mellan 1990 och 1997 ökade andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa från 22 till 31 procent – alltså med så mycket som 9 procentenheter. Detta var en period med mycket kraftiga försämringar på arbetsmarknaden och minskade inkomster för hushållen. Mellan 1990 och 1997 ökade antalet öppet arbetslösa från 75 000 till drygt 340 000 och antalet jobb minskade med drygt 550 000. Inkomststandarden sjönk för nästan alla typer av hushåll och allra mest för ensamstående med barn.

Efter 1997 har situationen på arbetsmarknaden *kraftigt förbättrats* och realinkomsterna har ökat. Detta syns också i statistiken över semesterivanorna. Mellan 1997 och 2000 minskade andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa minskat från 31 till 25 procent – således med 6 procentenheter.

Under det allra senaste året har dock andelen som varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa under föregående år ökat något, vilket kan synas lite överraskande med tanke på den positiva utvecklingen på arbetsmarknaden och ökningen av hushållens disponibla inkomster.

En förklaring kan vara den *ökade osäkerhet* om den ekonomiska utvecklingen som som människor angav under 2001 som kan avläsas i undersökningar som görs av SCB och Konjunkturinstitutet. Många anställda fick också under året mycket smärtsamma påminnelser om att den egna jobben på intet sätt är säkra – de kraftiga neddragningarna inom IT- och telekomsektorn är exempel på detta.

För många innebär *själva anställningsformen* en mycket stor inkomstotrygghet. Ungefär en halv miljon löntagare har någon form av tidsbegränsad anställning, varav en förhållandevis stor del har så kallade behovsanställningar som är den

allra mest osäkra anställningsformen. Detta framgår av LO-rapporten "Anställningsformer och arbetstider 2001". Denna rapport visar också bland annat att så mycket som drygt 20 procent av gifter/samboende småbarnsmammor inom LO och nästan lika hög andel av ensamstående LO-kvinnor med barn har en tidsbegränsad anställning.

Det säger sig självt att *hela familjen*, också barnen, får känna av den sociala och ekonomiska osäkerhet som en tidsbegränsad anställning innebär. Familjen vet inte vilka inkomster som man kommer att ha framöver och vad man kan ha råd med, man vet inte om man kan planera för en gemensam semester och annat viktigt i tillvaron.

Under år 2002 har inkomsterna fortsatt att öka, arbetslösheten har minskat och andelen med tidsbegränsade anställningar har minskat påtagligt. Detta kan tala för att andelen som varken har fritidshus eller har gjort någon semesterresa under föregående år kan komma att minska. Viktigt är dock också, som ovan framhållits, vilken bedömning hushållen kan komma att göra av den framtida ekonomiska utvecklingen.